

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КОТЯШ ЛАДА ПАВЛІВНА

УДК 342.133 (473)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ
РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

кандидат юридичних наук,

Оксін Віталій Юрійович,

Науково-дослідний інститут публічного права,

завідувач відділу проблем захисту суб'єктів публічно-правових відносин

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Армаш Надія Олексіївна,

Київський університет права НАН України,

завідувач кафедри конституційного, адміністративного, господарського права та процесу

кандидат юридичних наук, доцент

Слюсаренко Сергій Вікторович,

Національний університет біоресурсів і природокористування,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Захист відбудеться «25» квітня 2017 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03118, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «23» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К.М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Людство розвивається за законом постійного ускладнення суспільних відносин. У сфері права це призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків. У другому випадку інколи ухвалюються непотрібні закони та розвиваються псевдоюридичні теорії. На відміну від цього, інститут «юридичної особи» тисячоліттями приносить користь людям, інтерес до нього не згасає від давнини до сьогодення. Відповідно і державна реєстрація юридичних осіб є вагомим суспільним правовим благом, яке надає можливість різноманітним особам стабільно отримувати послуги, товари, задовольняти політичні, професійні, спортивні та інші потреби. Це й зумовлює первинну актуальність вивчення означеної проблематики.

Забезпечення громадян якісними адміністративними послугами є безпосереднім обов'язком суб'єктів публічної адміністрації. Проте в умовах сьогодення цей обов'язок виконується неналежно. Як показують результати власного соціологічного опитування, значна частина громадян оцінює рівень адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб негативно (51 %) (Додаток А).

Таким чином, актуальність дослідження адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні є об'єктивно зумовленою через потребу приведення рівня надання адміністративних послуг до європейського з метою забезпечення численних прав громадян, публічного інтересу держави та суспільства в цілому.

Проблему адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні досліджували такі вчені-юристи, як В. Авер'янов, С. Алфьоров, Н. Армаш, М. Баймуратов, К. Баранцева, В. Басс, В. Бевзенко, В. Белінгіо, Т. Білозерська, Н. Богданова, М. Бояринцева, С. Ващенко, В. Волик, В. Галуцько, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, Ю. Гридасов, І. Грицяк, М. Гурковський, І. Діткевич, М. Долгополов, О. Дробот, О. Дрозд, О. Єщук, Д. Журавльов, Т. Журенок, Я. Здовбицька, Н. Ільєва, І. Кабачна, О. Квасніцька, В. Кириченко, О. Кібенко, В. Коваленко, В. Ковальська, А. Ковальчук, Т. Коломієць, В. Колпаков, А. Комзюк, В. Корельський, М. Костів, С. Котелевська, Т. Кравцова, Н. Кулак, О. Кулешов, О. Куракін, В. Курило, К. Куркова, А. Малько, А. Манжула, Д. Манько, В. Марков, Р. Мельник, С. Мислінська, О. Музичук, С. Нечипорук, В. Нікітін, О. Оболенський, С. Обрусна, Д. Овсянко, С. Овчарук, Я. Окар-Балаж, В. Оксінь, І. Окунєв, М. Ославський, А. Папірна, В. Перевалова, С. Петков, О. Попов, В. П'ятковський, О. Разіна, Я. Романюк, В. Сердюк, Є. Соболь, А. Солонар, С. Слюсаренко, С. Стеценко, А. Сухорукова, В. Таран, Н. Татарінова, С. Третьяков, Н. Христинченко, Д. Цабрия, К. Чижмарь, А. Чубенко, С. Шепетько, Л. Шереметьєва, О. Юнін та інші. Проте ці вчені розкрили лише окремі аспекти адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні або ж аналізували їх побічно, досліджуючи інші, більш широкі спеціальні або суміжні суспільні відносини.

Незадоволеність громадян України станом адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб, публічної охорони права

корпоративної власності, неузгодженість нормативно-правових актів у цій сфері зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 та плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета та завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практичної реалізації суб'єктами публічної адміністрації своїх повноважень у сфері здійснення державної реєстрації юридичних осіб розробити засади та адміністративний інструментарій стосовно вдосконалення чинного законодавства, спрямованого на якісне надання адміністративних послуг, забезпечення публічного інтересу держави та суспільства у сфері адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

Відповідно до поставленої мети заплановано вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати зміст державної реєстрації юридичних осіб як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- розкрити адміністративно-правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб;
- виявити й описати принципи діяльності суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб;
- сформулювати поняття та розкрити зміст елементів механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні;
- розкрити особливості форм адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні;
- розкрити методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні;
- виявити, узагальнити та запропонувати шляхи запозичення позитивного зарубіжного досвіду державної реєстрації юридичних осіб;
- удосконалити законодавство у сфері адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

Методи дослідження. У науковій роботі використано сукупність методів наукового пізнання. *Діалектичний* метод надав можливість сформулювати положення наукової новизни («уперше») (підрозділи 1.2, 1.3). Метод *системного підходу* було використано під час розкриття наукового розуміння державної реєстрації юридичних осіб як об'єкта адміністративно-правового регулювання та механізму

адміністративно-правового регулювання державної реєстрації (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.3). Логічні методи *аналізу* й *синтезу* використовувалися в більшості підрозділів дисертації (1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). Метод *дедукції* використовувався для здійснення аналізу правових явищ від загального до одиничного узагальнення (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1). І навпаки – метод *індукції* на основі узагальнення одиничних юридичних фактів дав можливість сформулювати нові якісні положення (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3, 3.1). Широкого застосування в дисертації набув також метод *класифікації* (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). *Формально-догматичний* метод використано під час аналізу вітчизняного й зарубіжного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3, 3.1). Метод *порівняльного законодавства* забезпечив запозичення позитивного зарубіжного досвіду (підрозділ 3.1). *Соціологічний* метод став незамінним у проведенні й обробці результатів соціологічного опитування (Додаток А). Метод *правового прогнозування* разом із методами *правотворчості* забезпечили формування проектів адміністративно-правових актів (підрозділ 3.2, Додаток Б).

Нормативна база дослідження ґрунтується на Конституції України, чинних законах та інших нормативно-правових актах, що регулюють адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

Емпіричну базу дослідження становить узагальнена практика адміністративної діяльності Міністерства юстиції України, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, нотаріусів. Також у дисертації використано результати власного соціологічного опитування громадян і державних реєстраторів (497 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень у вітчизняній правовій літературі, присвячених аналізу адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

У результаті проведеного аналізу сформовано низку висновків, рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері, зокрема:

уперше:

– у процесі формування адміністративно-правового статусу суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб введено в науковий обіг юридичну категорію «суб'єкт вагомих повноважень» як сукупність суб'єктів права, до яких віднесено: юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадські формування без створення юридичної особи, кожний з яких відіграє вагомий роль для людей, одночасно за умови неналежного обліку з боку держави може завдати громадянам і державі значної шкоди, тому й вимагає державної реєстрації;

– розкрито принципи діяльності суб'єктів державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень як основних, відправних, теоретичних начал, які визначають найважливіші правила, за якими суб'єкти державної реєстрації здійснюють юридично значущі дії щодо суб'єктів вагомих повноважень у сфері створення або припинення юридичної особи, зміни відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законодавством з метою реалізації конституційного права особи на підприємництво та для можливості забезпечення корисними благами суспільства;

удосконалено:

– форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні як сукупності зовнішньо оформлених адміністративних дій суб'єктів державної реєстрації щодо реєстрації суб'єктів вагомих повноважень стосовно реалізації державних реєстраційних функцій шляхом вчинення юридично значущих дій у межах встановленої законодавством компетенції, що тягнуть за собою певні юридичні наслідки для забезпечення суспільства корисними бізнесовими, політичними, культурними, спортивними, професійними благами;

– наукові положення стосовно використання зарубіжного досвіду державної реєстрації юридичних осіб як форми узагальнення спеціальних норм зарубіжного адміністративного права, судових та адміністративних прецедентів у сфері реєстрації суб'єктів вагомих повноважень, які доцільно втілити у вітчизняну правотворчість з метою розв'язання наявних в Україні проблем, насамперед щодо протидії рейдерству, розв'язання проблеми невідомості системи відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів вагомих повноважень в адміністративних судах;

– законодавство у сфері державної реєстрації юридичних осіб щодо впровадження інституту персонального реєстратора, персоналізації осіб, які прийняли рішення про перехід корпоративного права та/або заміну директора, з одночасною лібералізацією інших застарілих адміністративних положень стосовно спрощення переходу корпоративного права у спадок шляхом розроблення змін і доповнень до спеціального закону та посилення адміністративної відповідальності за порушення прав і законних інтересів суб'єктів вагомих повноважень на стадії їх легалізації;

отримали подальшого розвитку:

– зміст державної реєстрації юридичних осіб як об'єкта адміністративно-правового регулювання, відмінністю якого є те, що він визначається як суспільне природне благо (а не тільки позитивне), яке дає можливість громадянам стабільно і довгий час отримувати користь від «вічних» осіб, а також вчинені з цією метою адміністративні процедурні дії;

– наукові положення щодо механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні як сукупності адміністративно-правових засобів, за допомогою яких спеціальними суб'єктами публічної адміністрації, уповноваженими на здійснення державних реєстраційних дій, здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації легалізації або припинення юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законодавством з метою реалізації прав осіб на підприємницьку, політичну, культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність для забезпечення корисними благами суспільства;

– положення про місце й роль методу адміністративного примусу в діяльності Міністерства юстиції України у випадках, коли суб'єкти державної реєстрації відступили від встановленого законодавством режиму здійснення

державної реєстрації або/та порушили права й законні інтереси суб'єктів вагомих повноважень або інших осіб і за що законодавством України передбачено санкції організаційного характеру (позбавлення права здійснювати державну реєстрацію).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері розвитку адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні (додаток Б до дисертації);

– *правозастосовній діяльності* – щодо покращення адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні (акт упровадження Міністерства юстиції України);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», «Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання бізнесу», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися під час роботи трьох науково-практичних конференцій: «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні (м. Одеса, 13–14 травня 2016 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 8–9 квітня 2016 р.), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 22–23 липня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в десяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, дві – у зарубіжних наукових юридичних виданнях та три – у тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації складає 185 сторінок. Робота містить список використаних джерел, що складається зі 191 найменування і займає 19 сторінок, та 5 додатків на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими планами, визначається мета й завдання роботи, основні методи дослідження, об'єкт і предмет, аргументовано наукову новизну одержаних результатів, позначено практичне значення результатів роботи, наводяться дані про їх апробацію та публікації.

Розділ 1 «Адміністративно-правові засади регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні» містить три підрозділи, у яких виявлено та

розкрито правові основи аналізованої проблематики та сформовано категорійний апарат.

У підрозділі 1.1 «Державна реєстрація юридичних осіб як об'єкт адміністративно-правового регулювання» підкреслюється, що інститут державної реєстрації по праву викликає науковий інтерес, оскільки безпосередньо пов'язаний зі здійсненням публічними органами їхніх сервісних обов'язків з метою задоволення найрізноманітніших суспільних інтересів. Відповідно державна реєстрація юридичних осіб – це суспільне благо, яке дає можливість громадянам стабільно й довгий час отримувати продукцію і послуги від «вічних» осіб, які не припиняються у зв'язку зі смертю фізичної особи.

Узагальнено, що державна реєстрація юридичних осіб здійснюється шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації з належно оформленими документами з метою надання юридичної значущості окремому факту, що стосується реалізації конституційного права особи на зайняття бізнесом, іншими видами суспільно корисної діяльності. Такими фактами можуть бути створення, припинення існування юридичної особи, а також її поділ, виділення, перетворення, приєднання та інші структурні зміни в процесі її легального функціонування.

У підрозділі 1.2 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб» розкрито завдання (функції), адміністративні права та обов'язки суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб.

Доведено, що правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб – це сукупність юридичних елементів, що характеризують їх значення у сфері здійснюваних ними повноважень щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань (суб'єктів вагомих повноважень), які виражені у відповідних правових нормах.

До суб'єктів державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень віднесено Міністерство юстиції України та його територіальні управління, Департамент державної реєстрації Міністерства юстиції України, реєстраційні служби, комісію з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації та акредитовані суб'єкти, яким надано відповідні повноваження в цій сфері. Елементами адміністративно-правового статусу суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб є завдання (функції), компетенція (обов'язки і права) та адміністративна відповідальність у цій сфері.

Звернено увагу на те, що Міністерство юстиції України є провідним суб'єктом публічної адміністрації, який створюється державою для здійснення від її імені широких завдань і функцій юриспруденції, зокрема, державної реєстрації юридичних осіб. Міністерство юстиції України реалізує покладені на нього обов'язки у сфері державної реєстрації через Департамент державної реєстрації та нотаріату.

Підкреслено, що вагоме місце в цій сфері займає Комісія з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, компетенцією якої є забезпечення адміністративних проваджень щодо оскарження дій публічних реєстраторів, на яких надійшли скарги, в адміністративному (позасудовому) порядку.

У підрозділі 1.3 «Принципи діяльності суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб» доводиться, що принципи діяльності суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб – це основні, відправні, теоретичні начала, які визначають найважливіші правила, за якими суб'єкти державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень здійснюють юридично значущі дії у сфері створення або припинення юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законодавством з метою реалізації конституційних прав і свобод громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб.

Акцентується увага на тому, що всі реєстраційні дії мають відповідати людиноцентристській теорії та найважливішим вимогам дотримання основних прав і свобод людини та громадянина; процес легалізації юридичних осіб, за який відповідальні відповідні суб'єкти публічної адміністрації, має базуватися на головних цінностях права. Згідно із цим принцип гуманізму можна розглядати в контексті верховенства права як цінність, через яку він розкривається, проте, на нашу думку, доцільно виділити його в окрему засаду, оскільки саме він виховує повагу суспільства до держави в цілому й навпаки.

Здійснено класифікацію принципів державної реєстрації юридичних осіб на загальні та спеціальногалузеві. До системи загальних принципів, що використовуються в адміністративній діяльності суб'єктів здійснення реєстраційних дій щодо легалізації юридичних осіб, віднесено принципи демократизму, верховенства права, поваги до прав і свобод, честі та гідності людини і громадянина, законності, рівності громадян перед законом, взаємної відповідальності держави і людини, гуманізму та справедливості у взаємовідносинах між державою та людиною та інші.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких розкрито «динаміку» аналізованої проблематики – поняття, зміст і правові елементи державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

У підрозділі 2.1 «Поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні» підкреслюється, що спеціальними ознаками механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні є сукупність адміністративно-правових засобів, метою яких є впорядкування адміністративно-реєстраційних суспільних відносин спеціальними суб'єктами публічної адміністрації.

Акцентується увага, що механізм адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні включає в себе як загальні ознаки, притаманні механізму правового й адміністративно-правового регулювання будь-якої сфери суспільного життя держави, так і спеціальні, а також поєднує низку взаємопов'язаних юридичних засобів, які і є його складовими елементами.

Звертається увага, що законодавчою основою механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», на основі якого розроблено й затверджено підзаконні нормативно-

правові акти, первинним серед яких є «Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи», затверджений та зареєстрований Міністерством юстиції України. Також вагомим елементом механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб є адміністративно-правові відносини як сукупність суспільних відносини у сфері державної реєстрації, урегульованих вищенаведеними та деякими іншими нормами адміністративного права.

У підрозділі 2.2 «*Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні*» концентрується увага на тому, що зовнішнім виразом адміністративної діяльності суб'єктів державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень є форми адміністративної діяльності публічної адміністрації стосовно вчинення юридично значущих дій у сфері легалізації або припинення юридичних осіб, зміни відомостей в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій.

До спеціальних ознак форм адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні віднесено те, що вони є зовнішньо оформленою діяльністю суб'єктів державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень; мають реалізовувати функції публічної адміністрації стосовно вчинення юридично значущих дій у сфері державної реєстрації, передбачені в нормах спеціального законодавства в цій сфері та зобов'язують діяти публічну адміністрацію в межах встановленої компетенції; мають на меті реалізацію прав осіб на підприємницьку, політичну, культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність для забезпечення корисними благами суспільства.

Відзначається, що існує досить широка варіація різновидів форм адміністративної діяльності, проте для досліджуваної проблематики доцільніше зупинитися на аналізі саме правових форм адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні. Правовими формами адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні є адміністративна нормотворчість, прийняття адміністративних актів, укладення адміністративних договорів і найголовніше – вчинення реєстраційних та інших юридично значущих дій у цій сфері.

Підрозділ 2.3 «*Методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні*» дав змогу виявити, що методи адміністративної діяльності публічної адміністрації є провідним адміністративним інструментарієм реалізації законних повноважень суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб.

Звертається увага, що аналіз проблеми методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері державної реєстрації юридичних осіб має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки дає можливість з'ясувати рівень надання адміністративних послуг, проаналізувати сформований інститут державної реєстрації юридичних осіб, а також виробити відповідні рекомендації.

Ознаками адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні є: здійснення такої діяльності спеціально уповноваженими органами; урегулювання нормами адміністративного права;

здійснення на основі відповідних законів і підзаконних нормативно-правових актів України з метою їх практичної реалізації; здійснення від імені держави; здійснення з метою реалізації на основі адміністративно-правових норм прав осіб на бізнесову (підприємницьку), політичну, культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність для забезпечення корисними благами суспільства.

Методи управління можна спостерігати в ієрархічній підвладності одного суб'єкта вчинення реєстраційних дій стосовно юридичних осіб іншому. Наприклад, Міністерству юстиції підпорядкований Департамент державної реєстрації, створений з метою виконання конкретних завдань, що покладені на означене Міністерство. При цьому виявлено, що методи публічного адміністрування та методи правового регулювання суспільних відносин є суміжними категоріями, проте не тотожними.

Доведено, що у сфері адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні використовуються як приватноправові, так і публічноправові методи. До останніх належать класичні методи адміністративної діяльності публічної адміністрації – переконання, заохочення та примусу, як допоміжні – методи контролю та нагляду.

Розділ 3 «Напрямки вдосконалення адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні» складається з двох підрозділів, у яких на основі досвіду деяких зарубіжних країн і власного розуміння аналізованої проблематики сформовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства в аналізованій сфері.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід державної реєстрації юридичних осіб» розкрито досвід деяких зарубіжних країн в аналізованій сфері.

З'ясовано, що для максимального зближення чинних режимних процедур державної реєстрації юридичних осіб з найкращими зарубіжними взірцями важливо виявити досвід розвинених країн з метою подальшої практичної реалізації найефективніших і найдоцільніших передових досягнень у правотворчості та правозастосуванні в Україні.

Виявлено, що в більшості проаналізованих країн реєстрація юридичних осіб здійснюється разом із державною реєстрацією фізичних осіб-підприємців, громадських організацій, політичних партій, філій і представництв іноземних юридичних осіб. Окрім цього факту підкреслюється, що майже кожна держава під час державного регулювання бізнесу виділила для себе певну «особливість» у процедурі легітимації суб'єктів бізнесової діяльності, що пов'язана з їх специфікою забезпечення так званого суспільного комфорту.

Звертається увага, що процес легалізації юридичних осіб у Великій Британії чітко деталізований і регламентований процедурно, насамперед законом «Про компанії» (2006 р.), будь-яке відступлення від якого унеможливорює виконання подальших адміністративних дій щодо легалізації юридичної особи. Одночасно виявлено, що дотримання всіх адміністративних процедур дає можливість зареєструвати юридичну особу в дуже короткий строк.

Підрозділ 3.2 «Удосконалення законодавства в сфері адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб» присвячено вдосконаленню законодавства в аналізованій сфері.

Визначено, що вдосконалення адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб – це вироблення теоретичних і практичних напрямків посилення потенціалу для подальшого розвитку цієї процедури з метою координування її в належному порядку для забезпечення можливості реалізації прав осіб на підприємницьку, політичну, культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність із забезпечення корисними благами суспільства.

Причинами пошуку напрямків удосконалення адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні є новітня трансформація суспільних відносин; недосконалість законодавчих механізмів реалізації приписів та їх загальна неефективність; наявність законодавчих колізій; низький рівень надання адміністративно-сервісних послуг; нечіткість деталізації окремих процедурних положень (наприклад, підстав адміністративної відповідальності в цій сфері) та інші.

Доведено, що основним завданням вищенаведених змін має стати попередження від рейдерства в цій сфері, а також попередження порушення законів і зменшення ризиків виникнення загроз стосовно функціонування вітчизняної економіки. Запропоновано, що державний реєстратор має бути наділений правом ініціювання ліквідаційної процедури юридичної особи за підстав, які уповноважують його на використання такого права.

Доповнення підпунктом має отримати ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV під назвою «Державний реєстратор» у такому вигляді: «державний реєстратор наділений правом ініціювання ліквідаційної процедури юридичної особи за підстав, які уповноважують його на використання цього права».

Існує потреба законодавчого закріплення визначення поняття «заявник», під яким слід розуміти суб'єкта вагомих повноважень (або діючого від його імені суб'єкта права), який у встановленому законодавством порядку (відповідно до норм цивільного права для приватних осіб або відповідно до норм адміністративного права для публічних осіб) висуває вимогу щодо здійснення процедури вчинення суб'єктами публічної адміністрації юридично значущих адміністративних дій шляхом легалізації створених за рішенням правомочних осіб об'єднань, припинення їх юридичного існування та внесення змін до статусу, передбачених нормами адміністративного права, з метою задоволення приватних (економічних, політичних, культурних, професійних та інших інтересів) або публічних інтересів.

Зроблено висновок, що вдосконалення адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб – це вироблення теоретичних і практичних напрямків посилення потенціалу для подальшого розвитку означеного явища з метою координування її в належному порядку для забезпечення можливості реалізації прав осіб на підприємницьку, політичну,

культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність для забезпечення корисними благами суспільства.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі теорії адміністративного права, вітчизняного й зарубіжного законодавства та досягнень суб'єктів публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб наведено нове розв'язання наукового завдання щодо розвитку засад та адміністративного інструментарію у сфері адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні та запропоновано низку висновків, пропозицій і рекомендацій. Основні з них такі:

1. Доведено, що державна реєстрація юридичних осіб як об'єкт адміністративно-правового регулювання реєстрації юридичних осіб – це суспільне благо, яке дає можливість громадянам стабільно і довгий час отримувати товари й послуги від «вічних» осіб, які не припиняються з моментом смерті фізичної особи, а також вчинення спеціальними суб'єктами публічної адміністрації юридично значущих адміністративних дій у сфері легалізації або припинення юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законодавством з метою реалізації різноманітних підприємницьких, політичних, професійних, спортивних та інших прав для можливості забезпечення корисними благами суспільства.

2. З'ясовано, що адміністративно-правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб – це сукупність установлених адміністративно-правовими нормами юридичних елементів, за допомогою яких вони отримують легалізацію в цілому та правомочність здійснювати державні реєстраційні дії щодо суб'єктів вагомих повноважень (юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань без створення юридичної особи) шляхом легалізації створених, припинення існування, внесення змін до реєстраційних відомостей юридичних осіб і здійснення інших юридично значущих операцій у реєстраційній сфері.

3. Виявлено та розкрито зміст спеціальногалузевих принципів у діяльності суб'єктів легалізації юридичних осіб, які притаманні саме суб'єктам державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень і в своїй сукупності характеризують зміст і спрямованість їхньої діяльності. До них віднесено принципи: заявницького здійснення юридично значущих дій у сфері державної реєстрації; екстериторіальності; єдності методології державної реєстрації; достатності підстав для вчинення юридично значущих дій; доступності; інформатизації та відкритості (публічності); рівного доступу до реєстраторів і реєстраційних ресурсів.

4. Доведено, що елементами механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні є: принципи адміністративного права та принципи діяльності суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб; адміністративно-правові норми у сфері державної реєстрації юридичних осіб; акти застосування адміністративно-правових норм у сфері державної реєстрації юридичних осіб; адміністративно-правові відносини у сфері державної реєстрації юридичних осіб в

Україні; адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні; адміністративні форми, методи та процедури діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

5. Зроблено висновок, що спеціальними ознаками форм адміністративної діяльності публічної адміністрації державної реєстрації юридичних осіб в Україні є: зовнішнє оформлення діяльності суб'єктів державної реєстрації; вони покликані реалізовувати функції публічної адміністрації стосовно вчинення юридично значущих дій у сфері державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень; передбачені в нормах спеціального законодавства в цій сфері та зобов'язують діяти публічну адміністрацію в межах встановленої компетенції; мають на меті реалізацію прав осіб на підприємницьку, політичну, культурну, спортивну, професійну й іншу діяльність для забезпечення корисними благами суспільства.

6. З'ясовано, що методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні – це сукупність способів і допоміжних засобів, за допомогою яких конкретний уповноважений суб'єкт реєстраційних повноважень здійснює цілеспрямований вплив на поведінку суб'єктів вагомих повноважень з метою реалізації власних повноважень і надання сервісних послуг останнім, щоб забезпечити дотримання прав осіб на підприємницьку, політичну, культурну, спортивну, професійну та іншу діяльність із забезпечення корисними благами суспільства.

7. Доведено, що на основі аналізу зарубіжного досвіду Україна перейняла більшість позитивних напрацювань світового досвіду: процедуру вчинення суб'єктами публічної адміністрації юридично значущих адміністративних дій шляхом легалізації (внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб) створених за рішенням правомочних осіб об'єднань, припинення їх юридичного існування та внесення змін до статусу, передбачених нормами адміністративного права, з метою забезпечення потреб цивільного й публічного права на існування «вічних» осіб, які задовольняють різноманітні підприємницькі, політичні, професійні, спортивні та інші права.

Проте існують деякі виявлені в зарубіжних країнах позитивні аспекти, які ще потребують запозичення, зокрема визначення дієвих адміністративних процедур протидії рейдерству, вироблення судових прецедентів адміністративними судами щодо дієвого й у визначені строки відновлення порушених прав суб'єктів вагомих повноважень та інших осіб, яким завдано шкоду державними реєстраторами, запровадження інституту «особистих» державних реєстраторів для суб'єктів вагомих повноважень.

8. Запропоновано численні зміни й доповнення до чинного законодавства щодо вдосконалення законодавства у сфері державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень, зокрема щодо протидії рейдерству пропонується таке: обов'язковим документом для внесення змін і доповнень до статуту (або положення) юридичної особи в разі переходу корпоративного права (долі, частки, акції) має бути нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу корпоративного права (приватного підприємства, частки товариства з обмеженою відповідальністю, акцій акціонерного товариства); у разі купівлі-продажу корпоративного права, зміни директора до державного

реєстратора, уповноваженого на вчинення юридично значущих дій, стосовно даної юридичної особи обов'язково має подаватися нотаріально посвідчений підпис кожного члена органу, до компетенції якого віднесено це питання (це можуть бути члени загальних зборів, наглядової ради); засновники в статуті мають право визначати свого персонального державного реєстратора (чи перелік реєстраторів), окрім яких ніхто не матиме права здійснювати реєстраційні дії щодо цієї юридичної особи; документ про спадок засновника має стати єдиним документом, необхідним для реєстратора для внесення його до Єдиного державного реєстру. Він не має (як зараз) затверджуватися рішенням загальних зборів чи наглядовою радою. Аналогічно рішення суду про внесення змін щодо юридичної особи має бути для реєстратора актом прямої дії і не має затверджуватися рішенням загальних зборів. У разі якщо корпоративні права є предметом застави, документом для державного реєстратора має бути договір застави, який містить пункт про перехід права власності на частину в разі невиконання зобов'язання за умови його затвердження загальними зборами заставодержателів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Котяш Л. П. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3. Том 2. С. 88–94.

2. Котяш Л. П. Принципи адміністративної діяльності суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Випуск 3–2. Том 4. С. 91–96.

3. Kotyash L. P. Methods of administrative activity of public administration for the state registration of legal entities in Ukraine. Visegrad journal on human rights. 2015. № 6. P. 152–158.

4. Котяш Л. П. Удосконалення законодавства в сфері адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2016. № 1. С. 98–103.

5. Котяш Л. П. Адміністративно-правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. № 2. С. 123–127.

6. Котяш Л. П. Понятие и элементы механизма административно-правового регулирования государственной регистрации юридических лиц в Украине. Международный научно-практический журнал «Право и Закон». 2016. № 2. С. 45–50.

7. Котяш Л. П. Державна реєстрація юридичних осіб, як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. № 4. С. 112–117.

8. Котяш Л. П. Поняття адміністративно-правового регулювання в сфері державної реєстрації юридичних осіб. Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.

Одеса, Україна, 13–14 травня 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 77–79.

9. Котяш Л. П. Деякі аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб: принципи моральності. Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 8–9 квітня 2016 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 95–97.

10. Котяш Л. П. Категорія «статус» в контексті визначення ролі і місця суб'єктів вчинення реєстраційних дій щодо легалізації юридичних осіб в Україні. Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 липня 2016 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 94–95.

АНОТАЦІЯ

Котяш Л. П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017.

У дисертації наведено новітнє розв'язання наукового завдання щодо розвитку засад, адміністративно-правового механізму та вдосконалення адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні та запропоновано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

Розкрито поняття та зміст категорійного розуміння державної реєстрації юридичних осіб як об'єкта адміністративно-правового регулювання реєстрації юридичних осіб.

З'ясовано, що адміністративно-правовий статус суб'єктів державної реєстрації юридичних осіб – це сукупність установлених адміністративно-правовими нормами юридичних елементів, за допомогою яких суб'єкти отримують легалізацію загалом і правомочність здійснювати державні реєстраційні дії щодо суб'єктів вагомих повноважень (юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань без створення юридичної особи).

Виявлено та розкрито зміст спеціальних галузевих принципів у діяльності суб'єктів легалізації юридичних осіб, які притаманні саме суб'єктам державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень і в своїй сукупності характеризують зміст і спрямованість їхньої діяльності.

Розкрито елементи механізму адміністративно-правового регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні. З'ясовано спеціальні ознаки форм адміністративної діяльності публічної адміністрації державної реєстрації юридичних осіб, методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо державної реєстрації юридичних осіб в Україні.

Виявлено, що Україна перейняла більшість позитивних напрацювань зарубіжного досвіду в аналізованій сфері.

Запропоновано численні зміни й доповнення до чинного законодавства, насамперед щодо вдосконалення законодавства у сфері державної реєстрації суб'єктів вагомих повноважень і посилення адміністративної відповідальності за порушення їхніх прав і законних інтересів.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, державна реєстрація юридичних осіб, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, механізм адміністративно-правового регулювання, протидія рейдерству, суб'єкт вагомих повноважень, суб'єкти державної реєстрації юридичних осіб, суспільне благо.

АННОТАЦІЯ

Котяш Л. П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридических лиц в Україні. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2017.

В диссертации приведено новейшее решение научной задачи по развитию основ административно-правового механизма и совершенствованию административно-правового регулирования государственной регистрации юридических лиц в Украине, предложен ряд выводов, предложений и рекомендаций.

Доказано, что государственная регистрация юридических лиц как объект административно-правового регулирования – это общественное благо, которое дает возможность лицам стабильно и долгое время получать товары и услуги от «вечных» лиц, которые не прекращаются с моментом смерти физического лица, а также совершения специальными субъектами публичной администрации юридически значимых административных действий в сфере легализации или прекращения юридического лица, изменения сведений, содержащихся в Едином государственном реестре юридических лиц, а также проведения других регистрационных действий, предусмотренных законодательством в целях реализации бизнеса, политических, профессиональных, спортивных и других прав для возможности обеспечения полезными благами общества.

Установлено, что административно-правовой статус субъектов государственной регистрации юридических лиц – это совокупность установленных административно-правовыми нормами юридических элементов, с помощью которых они получают легализацию в целом и правомочность осуществлять государственные регистрационные действия в отношении субъектов весомых полномочий (юридических лиц, физических лиц-предпринимателей и общественных формирований без образования юридического лица) путем легализации созданных, прекращения существования, внесения изменений в регистрационные сведения юридических лиц и совершение иных юридически значимых операций в регистрационной сфере.

Раскрыто содержание специальных отраслевых принципов в деятельности

субъектов легализации юридических лиц. К ним отнесены принципы: заявительного совершения юридически значимых действий в сфере государственной регистрации; экстерриториальности; единства методологии государственной регистрации; достаточности оснований для совершения юридически значимых действий; доступности; информатизации и открытости (публичности); равного доступа к реестраторам и регистрационным ресурсам.

Раскрыты элементы механизма административно-правового регулирования государственной регистрации юридических лиц в Украине. Выявлены специальные признаки форм административной деятельности публичной администрации; методы административной деятельности публичной администрации по государственной регистрации юридических лиц в Украине как совокупность способов и вспомогательных средств, с помощью которых конкретный уполномоченный субъект регистрационных полномочий осуществляет целенаправленное воздействие на поведение субъектов весомых полномочий.

Доказано, что Украина приняла большинство положительных наработок мирового опыта, процедуру совершения субъектами публичной администрации юридически значимых административных действий путем легализации созданных по решению правомочных лиц объединений, прекращения их юридического существования и внесения изменений в статус и назначение, предусмотренных нормами административного права с целью обеспечения потребностей гражданского и публичного права на существование «вечных» лиц, удовлетворяющих разнообразные предпринимательские, политические, профессиональные, спортивные и другие права.

Предложены многочисленные изменения и дополнения к действующему законодательству по совершенствованию законодательства в сфере государственной регистрации субъектов весомых полномочий. Для противодействия рейдерству предлагается следующее: обязательным документом для внесения изменений и дополнений в устав юридического лица в случае перехода корпоративного права должен быть нотариально удостоверенный договор купли-продажи корпоративного права, в случае купли-продажи корпоративного права, смены директора государственному регистратору, уполномоченному на совершение юридически значимых действий в отношении данного юридического лица, обязательно должна подаваться нотариально заверенная подпись каждого члена органа, к компетенции которого отнесен этот вопрос; учредители в уставе вправе определять своего персонального государственного регистратора, кроме которого никто не будет иметь права осуществлять регистрационные действия в отношении этого юридического лица; документ о наследстве основателя должен стать единственным документом, необходимым для регистратора.

Ключевые слова: административно-правовой статус, государственная регистрация юридических лиц, Единый государственный реестр юридических лиц, механизм административно-правового регулирования, общественное благо, противодействие рейдерству, субъект весомых полномочий, субъекты государственной регистрации юридических лиц.

SUMMARY

Kotyash L. Administrative and legal regulation of state registration of legal entities in Ukraine. – *The manuscript.*

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2017.

The thesis presented the latest scientific problem solving for the development principles, administrative and legal framework and improving the administrative and legal regulation of state registration of legal entities in Ukraine and a range of opinions, proposals and recommendations.

There are the concept and content of the categorical understanding of state registration of legal entities as the object of administrative and legal regulation of registration of legal entities.

There are the administrative and legal status of state registration of legal entities established as a set of administrative and legal rules of legal elements, through they receive legalization in general state registration exercise on works of important powers (legal entities, individual entrepreneurs and community groups without a legal entity).

The thesis disclosed content specifically in the activities of legalization law that were inherent in the subjects of state registration of significant powers and useful in its totality describing the content and direction of their activities.

In the thesis disclosed the mechanism of administrative and legal regulation of state registration of legal entities in Ukraine. There are special features clarified forms of administrative activity of public administration state registration of legal entities in Ukraine, administrative methods of public administration on the state registration of legal entities in Ukraine.

The thesis found that Ukraine has taken over most positive developments of international experience in the analyzed area.

Key words: administrative and legal status, state registration of legal entities, Unified State Register of Legal Entities, the mechanism of administrative regulation, combating illegal takeover of business, subjects of state registration of legal entities, public good.